

ЗАПАДНИ БАЛКАН У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ – ИЗАЗОВИ И РИЗИЦИ У ПРОЦЕСУ ПРИСТУПАЊА

Јована Миловановић
Универзитет у Београду, Факултет политичких наука

Након самита ЕУ – Западни Балкан, који је одржан у Загребу 2000. године, Процес стабилизације и придруживања (PSP) етаблирао се као главни замајац ЕУ стратегије према западном Балкану. PSP условљавање је главни инструмент ЕУ интеграција, помоћу којег државе у региону хармонизују своје право са *acquis communautaire* и врше дубоке измене институционалног оквира, као и промене у целокупној политичкој култури. На Самиту у Солуну 2003. године ЕУ је потврдила европску перспективу Западног Балкана. Данас регион делује као недовршени пројекат у који је уложено превише напора и енергије, а остварено мало резултата. Овај рад има за циљ да одговори на истраживачко питање: зашто земље Западног Балкана немају јасну будућност приступања ЕУ упркос њиховој посвећености и поред декларативне политичке усмерености ЕУ на регион? Економска криза из 2008. године је највише успорила економски раст земаља Западног Балкана и поставила изазове у постизању реформи, оставивши регион да буде „периферија периферије”. Државе Западног Балкана посебно показују да међусобно још увек не граде поверењена здравим кореним основама, што је у директној колизији са регионалним приступом ЕУ. Миграциона криза и референдум о изласку Велике Британије из ЕУ свакако су ризици за интеграцију земаља Западног Балкана који се могу превести на тумачење да ће уследити будуће продубљивање уместо проширивање интеграције ЕУ. Међутим, услови растуће напетости између Запада и Русије могу служити баш као мотивација Унији да гледа на балканско проширење из геополитичке перспективе као што је био случај са Румунијом и Бугарском.

Кључне речи: *ЕУ, Западни Балкан, политика условљавања, криза проширења, економска криза, миграције, Русија*

Европска обећања: мит или стварност

Тачно тринаест година након Солунског самита највиших представника држава Европске уније и Западног Балкана, интеграција држава нашег региона у Европску унију је на својеврсној прекретници. Основна порука тог самита, одржаног 2003. године, била је да државе Западног Балкана имају реалну перспективу члан-

ства у Европској унији.¹ Ова организација определила се да створи окружење које ће омогућити локалним актерима да изаберу одређени скуп норми, стандарда и пракси за које се очекивало да ће олакшати развој предвидљиве и јединствене политике у региону.² У међувремену су земље региона оствариле напредак у политичким и економским реформама, као и у приближавању чланству у ЕУ, али је дошло и до застоја изазваног понајвише „замором од проширења” унутар ЕУ, али и серијом билатералних неспоразума међу државама региона, као и међу њима и чланицама ЕУ. Након самита у Солуну, званичног обећања и обавезе да обезбеди европску будућност Западном Балкану, само је једна држава (Хрватска) успела да приступи ЕУ. Архитектура Балкана је мање-више остала иста, јер је процес приступања спор. Зато је мало вероватно да ће било која преостала држава региона приступити овој организацији пре 2020. године. Такође, отежавајућу околност представља понашање држава чланица које, јачањем политике условљавања, коче процес интеграција. Будући да је велики број грађана држава чланица против даљег проширења, чланство за већину кандидата је доведено у питање.

Данас регион Западног Балкана делује као недовршени пројекат у који је уложено превише напора и енергије, а остварено је мало снова, мада су 2014. године отворени преговори са Србијом и Албанијом. Те године одржани су избори за чланове Европског парламента и Европске комисије. Нажалост, време и догађаји који су уследили само су направили још већи јаз између Европске уније и аспирација држава Западног Балкана. Најпре је нови менаџмент јавно објавио одлуку да се питања проширења уније стављају у други план. Наметнула се, такође, економска криза и првобитна потреба да се суочи са ревизијом фискалне политике. Затим је продубљивање кризе у Украјини појачало стариховЕУ од питања будућности односа са Русијом, а уследио је нови удар на Унију у виду миграционе кризе и таласа терористичких напада по Европи. Озбиљно разматрање затварања граница говори о томе којом брзином се европско обећање претвара у мит. Ипак, Црна Гора је најдаље одмакла у настојањима да постане део јединственог европског простора: чак 22 од 35 поглавља³ је отворено, од којих су два привремено затворена. Србија је, нажалост, и даље негативан пример у којем политика условљавања делује као Кафкин процес. Иако је Албанији одобрен статус кандидата, преговори званично нису покренути, па се поставља питање да ли је криза у Украјини током 2014. године донекле погурала европске бирократе да направе неколико конкретних корака у мукотрпном процесу интеграције Западног Балкана. Ипак, сматра се, према речима Томаша Жорнашчука, да ће услови растуће напетости између Запада и Русије служити баш као мотивација Унији да гледа на балканско проширење из геополитичке перспективе. Кремљ је настојао да ојача везе са Србијом, Македонијом и Републиком Српском, од када су Русији наметнуте санкције. Руски медији и дипломате нарочито су користили протесте у Македонији и Црној Гори да би постигли симболичке поене – у првом случају приближавање са владом, у другом са

¹ “Unequivocal support to the European perspective of the Western Balkan countries. The future of the Balkans is within the European Union.”, Deklaracija sa Samita EU-ZB, PRES/03/163, 21. jun 2003.

² Emilian Kavalski, *Extending the European Security Community: Constructing Peace in the Balkans*, Tauris Academic Studies, London and New York, 2007, str. 61.

³ <https://euobserver.com/enlargement/131626>

демонстрантима.⁴ Неспорна је и чињеница да Македонија највише губи одржавањем политике *status quo*, јер без политичке подршке спроведене реформе нису делотворне да би балансирале постојеће притиске. Немири у Куманову 2015. године показују нови пут који се отвара под притиском неприкључења, као и једне врсте изолације. Косово и Босна и Херцеговина су примери за себе, било због тога што пет држава чланица није признало Косово као државу, било због напора да се одговорност за будућност евроинтеграција Босне и Херцеговине безуспешно пренесе на владајућу елиту.

И поред многих изазова, све државе Западног Балкана недвосмислено су опредељене за европску будућност. Постоје и оне које признају да немају алтернативу. Са друге стране, фундаментална дилема проширења је наглашена: уколико су услови наметнути у раној фази процеса прикључења претешки, и виђени као нефер, тиме би била потврђена ограничена кредибилност и капацитет Уније за трансформацијом. Са друге стране, уколико се процес превише убрза, изгубиће се трансформативна улога интеграција, јер структурне промене неће бити корените.

Криза проширења

Иако је деловало да Европска унија, као глобални актер, може успешно да се суочи са многим изазовима, економска криза која ју је погодила 2008. године изнела је на видело многе мањкавости система. Наиме, дошло је до смањења финансијских средстава, која су захтевала промену смерница фискалне политике (штедња на свим нивоима), чиме је повећан притисак јавног мњења да се пажња усмери на решавање питања унутар Уније, а да се питања проширења помере са листе приоритета. О томе говоре и најновија истраживања према којима је више од половине становништва на територији ЕУ (53%) против проширења, док се таква политика највише заговара у УК, Француској, Немачкој, Аустрији и Холандији.⁵

Са друге стране, криза у Украјини преусмерила је интересовање Уније и ставила на испит њену одбрамбену и безбедносну политику, тј. спремност да као глобални актер одговори новим безбедносним изазовима. То је, поред економске кризе, политички мотив захлађења интересовања за интеграцију Западног Балкана. Али, уколико ЕУ не понуди јасну слику приступања изгубиће потенцијал за давање препорука за стицање пуноправног чланства. Државе кандидати окренуће се алтернативама – Русији, Турској, Кини и САД. Избегличка криза 2015–2016. године указала је на парадоксалан однос између региона и ЕУ. Земље Западног Балкана, посебно Србија и Македонија, сведене су на улогу „чувара капије“ ЕУ од дешавања са ровитог Блиског истока. Искристалисали су се односи који свакако представљају облик полуискључивања, јер регион преузима последице и поступке из одлука Брисела, а да нема никаквог права гласа.⁶

⁴ Dimitar Bechev, „The Influence of Russia and Turkey in the Western Balkans”, *European Western Balkans*, 01.07.2016.

⁵ Подаци преузети са http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb79_anx_en.pdf (прегледано дана 18. маја 2016)

⁶ Dimitar Bechev, „The Influence of Russia and Turkey in the Western Balkans”, *European Western Balkans*, 01.07.2016.

Такође, не мање значајно је и лоше искуство у синхронизацији законодавства ЕУ са Румунијом и Бугарском у којима и данас постоји висок степен корупције на свим нивоима власти и где борба против организованог криминала није на задовољавајућем нивоу. Једноставно, последње прикључење „вагона” (не рачунајући Хрватску) кочи европску „композицију” у намери да одржи стабилне и просперитетне демократије. Да ли су у питању крхке демократске институције које нису издржале налет европског законодавства или је у питању дубоко укоревљено бирократско комунистичко наслеђе? Чињеница је да је све то додатно оптеретило процес придруживања новим сетом услова који се односе на стабилизацију демократских институција и владавину права уопште.

Нажалост, све чешће се поставља питање потребе за проширењем и изван Уније, што показују оне државе које у техничком смислу поседују капацитет европске државе, али им недостаје политичка воља глобалних актера да то право материјализују. Како политика условљавања губи легитимитет, државе кандидати бивају све изнуреније спорашћу процеса и наметањем нових услова, те додатно оптерећене отвореним билатералним питањима са суседима, принуђене су да разматрају алтернативе и траже нове партнере. Адекватан пример представља Турска која је, иако не спада у државе Западног Балкана, показала завидан ниво успеха у процесу реформације унутрашњег система друштва, али и сналагљивост у окретању новим партнерима након замрзавања преговора. Овај случај може бити додатан мотив оним државама које размишљају о алтернативама уколико процес интеграције не буде успешан.

Ипак, постоје и разлози за одустајање од идеје ширења евроинтеграција унутар региона: најпре, економска криза чини процес интеграције мање привлачним, јер средства из фондова нису више лако доступна, затим, раправе и поделе унутар ЕУ воде новом условљавању држава кандидата, што не прихвата ни елита ни јавно мњење и, најзад, треба подсетити на нове глобалне такмаце који простор Балкана све више виде као веома плодан за ширење свог утицаја и који из различитих канала настоје да подрију даљи ток интеграција.

Модалитети даље интеграције

У истраживању ризика и потенцијала⁷ које одређени путеви интеграције носе собом могу се издвојити четири модела будућности процеса евроинтеграција: (1) модел условљавања, (2) модел Турске, (3) модел сарадње са ЕУ и другим државама и (4) балкански „Биг Банг”.

Модел условљавања

Модел условљавања је производ регионалног приступа ЕУ из 1996. године. Након самита ЕУ – Западни Балкан, одржаног у Загребу 2000. године, процес стабилизације и придруживања (ПСП) етаблирао се као главни замајац ЕУ стра-

⁷ Истраживање се односило на упоређивање односа политичке воље Запада за стицање чланства држава Западног Балкана у ЕУ према испуњеним условима које је сама Унија наметнула, као и стварном спремношћу ових држава да у административном и финансијском смислу постану део ЕУ.

тегије према Западном Балкану. ПСП условљавање је главни инструмент ЕУ интеграција, помоћу којег државе у региону хармонизују своје право са *acquis communautaire*. Осим тога, државе се волунтаристички обавезују на дубоке измене институционалног оквира, као и на промене у целокупној политичкој култури. Поред формално-правног преношења правила у домаће сфере, то подразумева да елементи ЕУ политике постану когнитивни и нормативни референтни оквир за вођење балканских политика.⁸ Комбиновање институционалног, политичког и економског притиска Европска унија користи као комплексну методу за спровођење транзиције у државама Западног Балкана. Прецизније речено, тај приступ данас се користи у процесу прикључења ЕУ и заснива на методи „штапа и шаргарепе”, тј. инсистирању на поштовању и пуној имплементацији критеријума из Копенхагена (1993),⁹ као и додатних услова попут Копенхаген плус¹⁰ и Стратегије проширења (2011).¹¹ Оно што је новина и додатно оптерећује спори процес преговора јесте промена у структури преговарања (увођење више критеријума и подела током процеса преговарања представља нове стандарде уведене 2013. године)¹² и појединачних притисака држава чланица.¹³

Овај модел предвиђа наставак спорог процеса интеграција до добијања чланства, који се заснива на јачању политике условљавања, са фокусом на јачању владавине права током процеса приступања. До сада овај приступ није успео у потпуности да трасира пут до ЕУ. Ризично је што је овај модел за једне користан, док друге блокира.¹⁴ У том смислу до сада је признат допринос ЕУ у изградњи постконфликтног друштва и институција, те консолидовању демократије. Постоји засигурно и видљив напредак у структурним реформама, иако се креће корак по корак. Међутим, производ ове политике, регата приступ (*regatta approach*), који се односи на чињеницу да Европска унија у комуникацији са државама износи различите захтеве, јесте вечита промена темпа реформи, при чему су одређене државе у привилегованом положају у односу на остале.

Док се једна група држава (2–4 државе) незауостављиво креће ка пуноправном чланству, процес приступања друге групе (3–5 држава) озбиљно је угрожен: (1) због отворених билатералних питања, (2) губитка вере у ЕУ интеграције и (3) губитка жеље јавног мњења, јер ЕУ „шаргарепа” нема првобитан значај. Да је темпо интеграције Западног Балкана у Европску унију успорен и неједнак говори чињеница да су прва два поглавља у преговорима о приступању Србије отворена у децембру 2015. године, иако су покренути још у јануару 2014. године. Са друге стране, Црна

⁸ Claudio Radaelli, „Europeanisation: Solution or problem?”, *European Integration Online Papers*, vol. 8, no. 16, 2014.

⁹ Подразумева критеријуме као што су стабилне демократске институције, функционално тржиште, развој капацитета за усвајање и примену европског законодавства.

¹⁰ Мировни и политички споразуми: УН 1244, Дејтонски, Кумановски, Охридски, Бреградски споразум, сарадња са РСС, као исарадња са Трибуналом.

¹¹ Добра владавина, независно судство, ефикасна администрација, борба против корупције и организованог криминала, слобода медија. Видети више на: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/strategy_paper_2011_en.pdf

¹² http://europa.eu/rapid/press-release_STATEMENT-15-4994_en.htm

¹³ Француска најавила референдум о даљем ширењу ЕУ.

¹⁴ Према овом моделу Македонија је означена као највећи губитник.

Гора је успела да отпочне преговоре о 10 поглавља у истом периоду. Иако нису све државе кандидати погодни за овај сценарио, он је реалан докле год је држава чланица ЕУ у могућности да блокира напредак државе кандидата. Уколико процес приступања настави да се одуговлачи без видљивих резултата или стицања пуноправног чланства у блиској будућности, државе кандидати могу напустити идеју о чланству у Европској унији.

Такође, један од нуспроизвода ове политике је представљање ЕУ као недостижног циља, што изазива страх код многих. Међутим, одржавање статус кво у процесу интеграција временом може прерасти у трајну стагнацију, за шта већина држава кандидата није спремна. Последице се, према овом моделу, односе на одуговлачење демократског процеса и могућу изолацију због евентуалног затварања ЕУ граница. Постоји бојазан да не постоји економска алтернатива за другу групу држава уколико прва уђе у ЕУ. Политика условљавања губи кредибилитет и способност да подржи старе и покрене нове реформе. Напуштање перспективе за чланство у ЕУ садржи негативне последице по консолидацију демократије, стабилност односа и, дугорочно гледано, на економске инвестиције на Балкану, док би евентуалне последице по ЕУ значиле губитак моментума и кредибилитета. Према овом моделу, најугроженије су Македонија, БиХ и Косово.

Модел Турске

Модел Турске представља одговор Турске на проблематику првог модела; стална политика условљавања и статус кандидата водили су у трајну стагнацију. Понашање Турске након замрзавања преговора говори у прилог успешном спољнополитичком маневрисању да се, уколико постоји извешан ризик од неиспуњења циља, мора пронаћи резервни план. Турска је претприступне преговоре користила за реформацију унутрашњег система и ту динамику је готово самостално контролисала. Такође, за четврт века нашла је нове спољнотрговинске партнере. Испитивања јавног мњења показују и да већина становништва галопирајуће економске силе не верује у поуздани и искрени однос ЕУ према Турској. Замрзавањем статуса преговора губици су много мањи него што се у јавности полемише.¹⁵ Међутим, у прилог турском спољнополитичком бихевиоризму говори и чињеница да се архитектура турске спољне политике у 21. веку изграђује најпре на одлуци о сопственој позицији из геополитичке перспективе и процени могућности коју географија земље представља, односно начин на који земља треба да се усмерава према свету. Према новој визији спољне политике, Турској се признаје посебан геополитички положај „стратешке дубине”, централне земље међу главним гекултурним базенима: Запада, Блиског истока, Балкана и централне Азије. Према речима бившег премијера Ахмета Даватоглуа, Турска, захваљујући својој стратешкој дубини, ужива више регионалних идентитета и због тога има способност као и одговорност да води интегралну и мултидимензионалну политику. Један од праваца мултидимензионалне проактивне турске спољне политике је Западни Балкан који се сматра регионом од стратешког значаја за Турску, као физички мост за турски приступ Западу и ЕУ, и део њене спољнополитичке

¹⁵ <https://www.fas.org/sgp/crs/row/RS22517.pdf>

доктрине. Према речима бившег председника Републике Турске Абдулаха Гула: „Регион је важна раскрсница политичких и економских коридора”. Основни елементи турске политике према Балкану могу се свести на развијање односа на највишем нивоу са балканским земљама, јачање постојеће атмосфере регионалног мира и стабилности и држање отворених транспортних веза Турске са западном и централном Европом. Хавијер Солана, бивши Високи представник за заједничку спољну и безбедносну политику, означио је сарадњу ЕУ и Турске потребном и суштинском ради постизања трајног решења за БиХ. Тиме је призната снага и умногоне капацитет Турске на Западном Балкану, али су и неке земље ЕУ признале комплементарност циљева *Европске политике суседства* и турских циљева на Балкану.

Нова непредвидивост Балкана проширује постојеће ризике. Уколико приступање постане неизводиво због константне кризе и неслагања унутар ЕУ, алтернативни глобални партнери могу бити активније укључени у дешавања на Западном Балкану. Русија је већ виђена за изазивача који подрива односе ЕУ и Балкана. Такође, то би могло мотивисати државе попут Турске да се економски и политички више ангажују на простору Балкана, као алтернатива Унији. Овакви спољни актери донели би различите препоруке које се мање или више односе на економске и демократске реформе. Главни окидач за овај сценарио налази се изван региона, у способности саме Уније да се реформише и превазиђе економску и политичку кризу, изазвану кризом у Украјини и деловањем других глобалних актера.

Последице према овом сценарију биле би погубне по саме државе кандидате: Црну Гору, Србију и Албанију које би биле фрустриране неотварањем нових поглавља, док би БиХ, Македонија и Косово били заглављени без мотора који би инсистирао на видљивом напретку. Одустајање од интеграција временом би водило одустајању од европских вредности, попут слободе медија ка јачању популизма и стварању ауторитарних режима. Као алтернативе, Србија, део БиХ и Република Српска окренуле би се Русији, Албанија и Косово тражиле би подршку Турске, док би Македонија и Црна Гора првобитно настојале да обезбеде подршку Америке кроз чланство у НАТО-у.

Конкретно, када је реч о Србији, иако се не може рећи да следи турске кораке, може се приметити да учи из њеног искуства. Прву посету након одржаних ванредних парламентарних избора у априлу 2016. године премијер Србије учинио је Русији, где се срео са председником државе и премијером Русије. Такође, поред актуелне посете председника Кине Србији, после више од 30 година, у прилог аргументу да Србија тражи алтернативу ЕУ наговештавају и отказане званичне посете премијера Србије Вашингтону и Бриселу.¹⁶

Модел сарадње са ЕУ и другим државама

Модел сарадње са ЕУ и другим државама представља идеални сценарио држава Балкана, према којем би се већина држава могла оријентисати и према Истоку и према Западу. Постоји вероватноћа да ће одређени вид сарадње са дру-

¹⁶ Посета председника НР Кине организована је у Београду од 17. до 19. јуна 1916, док су посете Вашингтону и Бриселу отказане недељу дана раније.

гим државама Европска унија толерисати државама Западног Балкана (при чему се ту највише мисли на Русију и Кину), али ако се узме у обзир да се, као услов пуне интеграције неке државе у састав Уније подразумева и пуна хармонизација законодавства и спољне политике кандидата са Унијом, то аутоматски одбацује могућност стварања посебних, посебно економских аранжмана и стратешких партнерстава са трећим државама. Самим тим, овакав модел, иако има ограничен век трајања, више служи као помоћ државама кандидата да донекле обуздају политику условљавања, прављењем простора за сарадњу са још неком глобалном силом.

Балкански „Big Bang”

Модел балкански „Big Bang” је најмање вероватан, јер највише одговара државама кандидатима, а оптерећује Европску унију. Према моделу интегрисања држава централне и источне Европе, овај модел води убрзању интеграција, укључујући заједнички наставак преговора о чланству за све државе чланице. Такође, циљ овакве врсте интеграције је померање фокуса са политичке воље на хармонизацију законодавства и усвајање Аццрписа.

Овај модел води асиметрији односа са Унијом. Намеће се питање шта то Западни Балкан може понудити Европи како би се оправдао истовремени улазак држава које нису завршиле реформске процесе и међу којима и даље постоје отворена питања. Такође, овакав модел предвиђа већу укљученост Европске уније као медијатора у решавању отворених билатералних питања, што би водило стварању нових трошкова.

Изазови и ризици менаџмента ЕУ

Напори који су уложени како би се превазишла вишеструка економска, финансијска, политичка и социјална криза унутар Уније угрозили су примарни европски пројекат. Званичници ЕУ све чешће одустају од проширења као приоритета, напомињући да је оно реално, али да је мање приоритетно у односу на превазилажење економске кризе или суочавање са новим глобалним безбедносним изазовима, каква је миграторна криза која носи опасност од бујања међународног тероризма.

Како би Европска унија остала на линији пацифистичке организације којој је укључење Западног Балкана у оквиру њених граница приоритетно као мировни пројекат, неопходно је одредити се за нове политичке смернице, али и успоставити однос према региону као према *економском партнеру*.¹⁷

С обзиром на то да процес реформи није подједнако спроведен у свим државама региона, постоји бојазан да ће се Западни Балкан поделити на два дела – онај напреднији и онај којем је потребан додатни импулс за реформе (Македонија, Косово и Босна и Херцеговина). Тај сценарио водио би дестабилизацији и сеце-

¹⁷ „Економска димензија интеграције Србије у ЕУ” у зборнику М. Црнобрња (ред) Како убрзати интеграцију Србије у Европску унију, ФЕФА, Београд 2008.

сионистичким активностима, те Унија треба да уложи додатне напоре у државама које касне са реформама како би се тај процес убрзао.

Не мање значајна је нова енергија у процесу преговора, као што је отварање преговора са свим државама региона, чиме би био отворен простор за конкуренцију и креирање средстава за идентификацију напретка у различитим сферама. Како је политика условљавања дала конкретне резултате, Западни Балкан се трансформисао у кредибилне државе. Остајање на истој политичкој линији без награде за постигнути напредак води урушавању кредибилитета владајућих елита у очима јаног мњења и постепеној дестабилизацији друштва. Регионалном сарадњом многа отворена питања могла би се решавати ван приступних преговора уз посредовање или медијацију. Оно што је свакако потребно је стална комуникација са грађанима, како у оквиру ЕУ, тако и у државама кандидатима. Такозвани Берлински процес који ће се одржати по трећи пут овог лета на самиту у Паризу рефлектује континуирану усредсређеност ЕУ на регионалну политику Западног Балкана. Ова иницијатива ЕУ, покренута 2014. године, покренула је још интензивнију сарадњу ради „ревитализације мултилатералних односа између Западног Балкана и одређених земаља чланице ЕУ” и побољшања регионалне сарадње по питањима инфраструктуре и економског развоја.

Изазови и ризици Западног Балкана

Одсуство заједничког идентитета оставило је утисак да су државе приморане на сарадњу и да, уколико спољни притисак нестане, та крхка регионална творевина вероватно неће преживети. Како примећује Дмитар Бечев, интерсубјективно структурирање балканског идентитета у функцији је постављеног националног „сопства” вис-а-вис Запада или Истока/Русије. У прилог томе говори и немогућност политичких елита да се идентификују међусобно, али и стално присутни проблем дефиниције региона који појачава одсуство осећаја припадности једном региону. Током хрватско-српског граничног спора и кратког трговинског рата који је избио између две земље током 2015. године постало је јасно како испод површине регионалне сарадње, условљење ЕУ интеграцијом, постоје и даље морбидни симптоми национализма и међунационалне нетрпељивости. Реторика хрватског премијера Зорана Миловановића наликовала је ратном дискурсу деведесетих година, имплицирајући да односи између две државе могу лако да се поремете и да опасност од захлађивања односа не ишчезава. Зато је постојање регионалног идентитета кључни елемент за успех регионалне сарадње и интеграција.¹⁸ Иако је чињеница: да идеологија, поларност и лидери не играју значајну улогу, до скоро говорила у прилог отворености региона и напретку ка стицању пуноправног чланства, топло-хладни односи Хрватске и Србије показују да разлога за уношење немира има, као и да је питање времена, односа глобалних сила и подршке коју пружају једној од страна пресудно за поновно враћање духова прошлости.

¹⁸ Cvete Koneska, „Regional Identity: The Missing Element in Western Balkans Security Cooperation”. *Western Balkans Security Observer*, vol. 7-8, str. 83.

Приступање Европској унији остаје јединствено средство за наставак трансформације политичког система балканских држава које би у другом случају остале не-реформисане. Сам процес интеграције има карактер трансформације и фундаментално је битан за државе региона. Други модели економског раста и политичке стабилности најчешће се заснивају на стратегијама које на првом месту виде факторе који су тешко доступни на Балкану, попут великих природних богатстава или великих економија са јефтином радном снагом, а такође имају мање толеранције према демократији и владавини права. Самим тим, такве стратегије су неодрживе на простору Балкана или ће у најбољем случају бити кратког даха. У намери да се обезбеди успешан наставак проширења, реформе морају бити озбиљно схваћене и спроведене. Потребно је убедити не само институције Уније већ и државе чланице да постоји обострани бенефит од проширења, те да се превазиђу страхови и лоша искуства претходних проширења. Такво проширење више није само технички процес већ је део новог наратива о сврси и функционисању проширења Европске уније: завршетак процеса приступања држава Западног Балкана представља мировни пројекат Европске уније као заједнице стабилних и успешних демократија.

Политичке препоруке државама Западног Балкана се, пре свега, односе на озбиљно схватање процеса владавине права и борбе против организованог криминала и корупције, које мора остати приоритет. У свим земљама региона изазови остају у виду неискорењивања системске корупције. Све земље оствариле су значајан напредак, али тај пут још увек није успешно пређен. Да би показале озбиљност у намери да се изврше сви реформски процеси, владајуће елите морају предузети брзе и ефикасне акције против корупције на свим нивоима. Ниво незапослености, посебно међу младима, веома је висок у свим земљама у региону и то је један од највећих изазова са којима се регион суочава. Пад страних директних инвестиција (FDI) задао је тежак ударац трендовима запошљавања, јер сам регион нема домаће ресурсе које би усполио.¹⁹ Промене политичког и правног система захтевају не само обавезивање влада, већ је у питању шири политички процес који обухвата опозицију, стране фондове и инвестиције и друштво уопште. Цивилно друштво има захвалну улогу у процесу приступања Европској унији па би снажније присуство у преговарачком процесу имало само бенефите. Поред узимања у обзир мишљења јавног мњења ЕУ, које указује на тренутне проблеме, препреке и отворена питања са којима се суочава обичан грађанин, неопходно је уложити максималне напоре и промовисати проширење ЕУ међу државама чланицама као обострану потребу. Заједнички регионални глас је много моћније средство обраћања од регионалне сарадње. Креирањем заједничке лобистичке групе унутар ЕУ увећале би се шансе за убрзање заједничког пријема. Конкретно, учинили би корак више ка превазилажењу прошлости и решавању отворених билатералних питања.

Најзад, европско партнерство је кључна реч региона. Јер, чланство у Европској унији је заједнички циљ и стратешко опредељење ових држава, а партнерство означава природу међусобних односа и равноправне сарадње којима се тежи. Европске вредности су заједничка основа за такво партнерство, а одрживо решење отво-

¹⁹ House of Representatives, Committee on Foreign Affairs, Subcommittee on Europe, Eurasia and Emerging Threats, Hearing: "Progress and Challenges in the Western Balkans", Testimony of Ivan Vejvoda, Washington, April 29, 2015.

рених питања могуће је само на европским начелима права и правде. Идеја европске интеграције има смисла и будућности само ако се реализује у региону као целини, без обзира на то када ће која од земаља постати чланица ЕУ, а интерес сваке од њих је да допринесе што бржем прелажењу овог пута свих својих суседа. Читав регион у ЕУ је најсигурнији пут ка дугорочном миру и стабилности у региону, а тиме и у Европи.

Закључак

Садашњи приоритет ЕУ је њено продубљивање, а не њено проширење. Државе на западном Балкану треба да схвате тренутни положај ЕУ и курс интеграције. Будући облик Уније се све више доводи у питање. Постоји страх да се по први пут неки аспекти „вечног пројекта мира”, попут интеграције, могу зауставити или обрнуто, услед здруженог утицаја следећих фактора: грчка дужничка криза, миграциона криза, раст десничарског популизма и референдум Велике Британије о изласку из ЕУ 23. јуна. Излазак Велике Британије из ЕУ као својеврсне чланице која је деценијама користила свој „политички рабат” неинтеграције у Шенген и Еврозону свакако да ће имати далекосежне институционалне последице и економске ефекте на јединствено европско тржиште. Питање је колико ће ово реструктурирање имати снажне ефекте на државе западног Балкана. Међутим, економска криза из 2008. године највише је успорила економски раст управо ових земаља и поставила изазове у постизању реформи, оставивши регион да буде „периферија периферије”. Без обзира на све, државе региона су и даље усредсређене на решавање нерешених питања; активне су у великом броју формата регионалне сарадње и кроз разне иницијативе усмерене на одржавање макар стабилности овог региона.

Литература

- [1] Analytica Journal, The Western Balkans – part of the EU?, Analytica, Скопље, 2008.
- [2] Center for Strategic and International Studies, Report: Western Balkan Policy 2010, Washington, D.C, 2010.
- [3] Claudio M. Radaelli, “Europeanisation: Solution or problem?”, *EuropeanIntegration Online Papers*, vol. 8, no. 16, 2014.
- [4] Cvete Koneska, “Regional Identity: The Missing Element in Western Balkans Security Cooperation”. *Western Balkans Security Observer*, vol. 7-8, str. 82–89.
- [5] Dimitar Bechev, „The Influence of Russia and Turkey in the Western Balkans“, *European Western Balkans*, 01.07.2016.
- [6] Emilian Kavalski, *Extending the European Security Community: Constructing Peace in the Balkans*, Tauris Academic Studies, London and New York, 2007.
- [7] Maire Braniff, Transforming the Balkans? Lesson Learning and Institutional Reflexivity in the EU Enlargement Approach, *European Foreign Affairs Review*, London, 2009.
- [8] Milica Delević, Regional Cooperation in the Western Balkans, Chaillot Paper no. 104, EU Institute for Security Studies, Paris, 2007.
- [9] Roberto Belloni, European Integration and the Western Balkans: Lessons, Prospects, and Limits, *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, University of Trento, 2009.

[10] Тања Мишчевић, Придруживање Европској унији, Службени гласник, 2009.

[11] The Bourgogne Balkans Express Association, Accession of the Western Balkans to the EU: Evaluating a process, with the support of the European Campus of Dijon, France, Dijon, 2010.

[12] House of Representatives, Committee on Foreign Affairs, Subcommittee on Europe, Eurasia and Emerging Threats, Hearing: "Progress and Challenges in the Western Balkans", Testimony of Ivan Vejvoda, Washington, April 29, 2015.

[13] Слободан Самарџић, ЕУ и систем у кризи, Делфи, Београд, 2016.

Интернет странице:

http://ec.europa.eu/enlargement/countries/package/index_en.htm

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_serbia.pdf

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2015/20151110_report_montenegro.pdf

europa.eu

balkanfund.org

www.ecpd.com

www.seio.gov.rs

www.bfpe.org